Stockholms läns landsting

Landstingsrådsberedningen

SKRIVELSE
2016-01-13

LS 2015-1201

Landstingsstyrelsen

Yttrande över betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74)

Föredragande landstingsråd: Torbjörn Rosdahl

Ärendebeskrivning

Justitiedepartementet har genom remiss bjudit in Stockholms läns landsting att lämna synpunkter på betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74).

Förslag till beslut

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen besluta

att avge yttrande till Justitiedepartementet över betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74) i enlighet med landstingsdirektörens förslag till yttrande.

Landstingsrådsberedningens motivering

Justitiedepartementet har genom remiss bjudit in Stockholms läns landsting att lämna synpunkter på betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74).

Utredningen har haft i uppdrag att överväga ett svenskt tillträde till 2000 års Haagkonvention om internationellt skydd för vuxna. I uppdraget ingår bland annat att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till bestämmelserna i konventionen och ta ställning till om konventionen bör införlivas i svensk rätt och om Sverige bör reservera sig. Utredningens slutsats är att Sverige ska tillträda 2000 års Haagkonvention genom att regeringen, efter riksdagens godkännande, ratificerar den.

Stockholms läns landsting har synpunkter på bland annat möjligheterna att beräkna de ekonomiska konsekvenserna av ett ratificerande. På grund av svårigheterna att utläsa av betänkandet vad utredningens förslag innebär är

det inte möjligt för landstinget att bedöma vilka ekonomiska konsekvenser utredningens förslag kommer att få. Utredningen synes göra bedömningen att tillkommande kostnader endast kommer att vara marginella. Landstinget kan dock inte göra samma bedömning på det underlag som presenteras i betänkandet. Bland annat kommer hälso- och sjukvårdspersonalen att behöva stöd och utbildning i hur konventionen ska tillämpas. Staten behöver redovisa hur tillkommande kostnader med anledning av utredningens förslag ska finansieras.

Det behövs en tydligare analys och utvärdering av vad utredningens förslag innebär för landstingens räkning. Det är svårt att utläsa av betänkandet hur konventionen ska tillämpas av landstingen och vilka konsekvenser förslaget kommer att få för landstingets del. Konventionen reglerar komplicerade frågor om myndigheters internationella behörighet. Om förslaget genomförs behövs stöd och information från staten om vad detta innebär för landstingens räkning.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 16 december 2015
Förslag till yttrande
Sammanfattning av betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer- 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74)

Torbjörn Rosdahl

Carl Rydingstam

Landstingsstyrelsens förvaltning
SLL Juridik och upphandling

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2015-12-16

LS 2015-1201

Handläggare:
Viktoria Skog

Ankom
Stockholms läns landsting
2015 -12- 30
Dnr LS 2015-1201

Landstingsstyrelsen

Yttrande över betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74)

Ärendebeskrivning

Justitiedepartementet har genom remiss bjudit in Stockholms läns landsting att lämna synpunkter på betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74).

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 16 december 2015
Förslag till yttrande
Sammanfattning av betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer- 2000 års Haagkonvetion (SOU 2015:74)

Förslag till beslut

Landstingsstyrelsen föreslås besluta

att avge yttrande till Justitiedepartementet över betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74) i enlighet med landstingsdirektörens förslag till yttrande.

Förvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning
Justitiedepartementet har genom remiss bjudit in Stockholms läns landsting att lämna synpunkter på betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74). I betänkandet föreslås att Sverige ska tillträda 2000 års Haagkonvention om internationellt skydd för vuxna. Konventionens syfte är bland annat att förbättra skyddet för vuxna som på grund av nedsatt eller bristande personlig förmåga inte kan ta tillvara sina intressen i internationella situationer. Det är dock svårt att utläsa av betänkandet hur konventionen ska tillämpas av landstingen och vilka konsekvenser förslaget kommer att få

för landstingets räkning. Det behövs en tydligare analys och utvärdering av detta.

Bakgrund
Utredningen har haft i uppdrag att överväga ett svenskt tillträde till 2000 års Haagkonvention om internationellt skydd för vuxna. I uppdraget ingår bland annat att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till bestämmelserna i konventionen och ta ställning till om konventionen bör införlivas i svensk rätt och om Sverige bör reservera sig.

Utredningen föreslår att Sverige ska tillträda 2000 års Haagkonvention genom att regeringen, efter riksdagens godkännande, ratificerar den. Utredningen hänvisar bland annat till EU:s inställning till medlemsstaternas anslutning till konventionen, vikten av enhetlig rättstillämpning inom unionen, understödjande av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och intresset av nordisk rättslikhet som argument för ett svenskt tillträde till konventionen. Den 28 maj 2015 hade sju av EU:s medlemsstater anslutit sig till konventionen och ytterligare sju medlemsstater undertecknat den. Konventionen ska enligt utredningens förslag införlivas med svensk rätt genom inkorporering, vilket innebär att konventionens bestämmelser kommer att gälla som lag i Sverige.

Konventionens syfte är bland annat att förbättra skyddet för vuxna som på grund av nedsatt eller bristande personlig förmåga inte kan ta tillvara sina intressen i internationella situationer. Konventionen innehåller bestämmelser som reglerar vilket lands myndigheter som ska vara behöriga att vidta åtgärder, liksom bestämmelser om vilket lands lag som ska tillämpas i olika situationer. Det finns även bestämmelser om erkännande av åtgärder som har vidtagits i de fördragsslutande staterna samt förutsättningarna för deras verkställighet i en annan fördragsslutande stat.

Konventionen omfattar åtgärder som till exempel godmanskap, förvaltarskap och liknande institut enligt utländsk rätt. Även andra åtgärder som förordnande av en stödperson eller en personlig assistent och insatser för vuxna i familjehem eller på en institution, förordnande att ställa en vuxen under en rättslig eller administrativ myndighets skydd samt förvaltning av den vuxnes egendom ingår.

2000 års Haagkonvention ger internationell behörighet till svenska myndigheter bland annat när en vuxen har hemvist i Sverige och i förhållande till vuxna i Sverige vars hemvist inte kan fastställas eller som är

på flykt. Svenska myndigheter ska i första hand tillämpa svensk lag vid utövandet av sin behörighet enligt bestämmelserna i konventionen.

Konventionen omfattar även frågan om vilken stats lag som ska tillämpas på så kallade framtidsfullmakter som är avsedda att utövas när fullmaktsgivaren inte längre förmår skydda sina intressen.

Utredningen gör bedömningen att det ska vara fråga om myndighetsutövning för att konventionen ska bli tillämplig. Vissa beslut inom hälso- och sjukvården innefattar myndighetsutövning, till exempel beslut som innebär frihetsinskränkningar och regleras i den psykiatriska tvångslagstiftningen. Rena vård- och behandlingsinsatser är dock inte myndighetsutövning och omfattas alltså inte av konventionen. Däremot omfattas frågan om vem som är behörig företrädare för en skyddsbehövande vuxen vid ställningstagande till medicinsk behandling av konventionen. Hälso- och sjukvården kan därför i denna fråga behöva beakta konventionens bestämmelser.

En åtgärd som har vidtagits i en fördragsslutande stat med stöd av bestämmelserna i konventionen ska som huvudregel erkännas i övriga fördragsslutande stater. Om en åtgärd som vidtas i en fördragsslutande stat i och för sig är verkställbar där, men önskas verkställd i Sverige, ska åtgärden på ansökan förklaras verkställbar här i landet.

De fördragsslutande staterna ska utse en centralmyndighet för att utföra vissa uppgifter enligt konventionen. Utredningen föreslår att ansvaret för att fullgöra denna uppgift bör ligga på Socialstyrelsen.

2000 års Haagkonvention innehåller även ett system som ska göra det möjligt och underlätta placeringar av en skyddsbehövande vuxen på en institution eller på en annan plats där skydd kan tillhandahållas i en annan fördragsslutande stat. Utredningen bedömer att tvångsvård i en annan fördragsslutande stat inte bör tillåtas. Endast placeringar utan tvång kan komma i fråga, såsom boenden enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) eller motsvarande.

Utredningen föreslår även ändringar i 5 kap. i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

Utredningen föreslår vidare att det överlämnas till regeringen att bestämma när utredningens lagförslag ska träda i kraft.

Överväganden
Förvaltningens överväganden framgår av bifogade förslag till yttrande.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Ekonomiska konsekvenser av förslaget belyses i förvaltningens bilagda förslag till yttrande.

Miljökonsekvenser av beslutet

I enlighet med landstingets Miljöpolitiska program 2012-2016 har hänsyn till miljön beaktats och slutsatsen är att det inte är relevant med en miljökonsekvensbedömning i detta ärende.

Toivo Heinsoo
Landstingsdirektör

Anne Rundquist
Chefsjurist

Landstingsstyrelsen

YTTRANDE
2016-01-26

Diarienummer
LS 2015-1201

Justitiedepartementet

Yttrande över betänkandet Skydd för vuxna i internationella situationer – 2000 års Haagkonvention (SOU 2015:74)

Stockholms läns landsting har följande synpunkter. Det behövs en tydligare analys och utvärdering av vad utredningens förslag innebär för landstingens räkning. Det är svårt att utläsa av betänkandet hur konventionen ska tillämpas av landstingen och vilka konsekvenser förslaget kommer att få för landstingets del. Konventionen reglerar komplicerade frågor om myndigheters internationella behörighet. Om förslaget genomförs behövs stöd och information från staten om vad detta innebär för landstingens räkning.

På grund av svårigheterna att utläsa av betänkandet vad utredningens förslag innebär är det inte möjligt för landstinget att bedöma vilka ekonomiska konsekvenser utredningens förslag kommer att få. Utredningen synes göra bedömningen att tillkommande kostnader endast kommer att vara marginella. Landstinget kan dock inte göra samma bedömning på det underlag som presenteras i betänkandet. Bland annat kommer hälso- och sjukvårdspersonalen att behöva stöd och utbildning i hur konventionen ska tillämpas. Staten behöver redovisa hur tillkommande kostnader med anledning av utredningens förslag ska finansieras.

Ankom
Stockholms läns landsting
2015 -10- 15
Dnr. LS 2015-1201

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningen har fått i uppdrag att överväga ett svenskt tillträde till den i Haag den 13 januari 2000 dagtecknade konventionen om internationellt skydd för vuxna (2000 års Haagkonvention).

I utredningens uppdrag ingår att undersöka hur svensk rätt förhåller sig till bestämmelserna i konventionen och att belysa förhållandet till andra internationella instrument på området. Ställning ska tas till hur konventionen bör införlivas i svensk rätt och om Sverige bör reservera sig. Förslag på författningsändringar ska lämnas.

Utredningen ska också lämna förslag på vilken myndighet som lämpligen ska utses till centralmyndighet i förhållande till 2000 års Haagkonvention och om vissa uppgifter bör utföras av centralmyndigheten eller av andra myndigheter eller organ.

Om utredningen under arbetets gång skulle finna att någon anknytande internationellt privaträttslig fråga bör tas upp, står det utredningen fritt att göra det.

Tillträde till 2000 års Haagkonvention

I dagens globaliserade samhälle måste Sverige kunna erbjuda ett tidsenligt skydd för vuxna i gränsöverskridande situationer. Utredningen föreslår därför att Sverige ska tillträda 2000 års Haagkonvention genom att regeringen, efter riksdagens godkännande av konventionen, ratificerar den. Konventionen ska införlivas med svensk rätt genom inkorporering, vilket innebär att konventionens bestämmelser kommer att gälla som lag i Sverige. Förslaget omfattar artiklarna 1–50 2000 års Haagkonvention, medan utredningen gör bedömningen att artikel 51 bör tas in i en förordning med

kompletterande bestämmelser till konventionen samt att slutbestämmelserna inte bör inkorporeras.

De bestämmelser i konventionen som inkorporeras ska ges företräde i förhållandet till andra fördragsslutande stater, vilket anges i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (1904 års lag).

2000 års Haagkonvention och förslag till lagändringar och kompletterande bestämmelser

Tillämpningsområde

Ett av syftena med 2000 års Haagkonvention är att förbättra skyddet för vuxna som på grund av nedsatt eller bristande personlig förmåga inte kan ta tillvara sina intressen i internationella situationer. För att uppnå detta syfte innehåller konventionen bestämmelser som reglerar vilket lands myndigheter som ska vara *behöriga* att vidta åtgärder, liksom bestämmelser om *vilket lands lag* som ska tillämpas i olika situationer. Även frågan om *erkännande* av åtgärder som har vidtagits i de fördragsslutande staterna regleras, liksom förutsättningarna för deras *verkställighet* i en annan fördragsslutande stat. Konventionen innehåller också bestämmelser om *samarbete* mellan myndigheter i olika fördragsslutande stater.

2000 års Haagkonvention är tillämplig på åtgärder till skydd för sårbara personer från och med 18 års ålder. Konventionen omfattar såväl privaträttsliga som offentligrättsliga skyddsåtgärder. Åtgärderna kan till exempel röra godmanskap, förvaltarskap och liknande institut enligt utländsk rätt. Även förordnandet av en stöd- eller kontaktperson, eller en personlig assistent omfattas av tillämpningsområdet för konventionen. Dessutom omfattas insatser för vuxna i familjehem eller på en institution, förordnande att ställa en vuxen under en rättslig eller administrativ myndighets skydd samt förvaltning av den vuxnes egendom. Däremot omfattas inte frågor om bland annat underhållsskyldighet, ingående, annullering och upplösning av äktenskap, förmögenhetsförhållanden i äktenskap, social trygghet eller beslut i fråga om rätt till asyl och om invandring.

Behörighet enligt 2000 års Haagkonvention

2000 års Haagkonvention reglerar myndigheters internationella behörighet i frågor om skyddsåtgärder för vuxna. Konventionens bestämmelser ger internationell behörighet till svenska myndigheter när en vuxen har *hemvist i Sverige* och i förhållande till vuxna i Sverige *vars hemvist inte kan fastställas* eller *som är på flykt*. Hemvistlandet och, om hemvistet inte kan fastställas, vistelselandet kan avstå sin behörighet till förmån för myndigheterna i den fördragsslutande stat där den vuxne är *medborgare*. Därtill är myndigheterna i den fördragsslutande stat där den vuxne har *egendom* behöriga att vidta skyddsåtgärder när det gäller egendomen. Konventionen ger därutöver behörighet till svenska myndigheter i förhållande till vuxna som vistas i Sverige (eller i förhållande till vuxnas egendom i Sverige) om det är fråga om *brådskande fall* eller med avseende på så kallade *territoriella åtgärder* som endast gäller i Sverige.

Utredningen föreslår att det i lag införs en bestämmelse om reservforum för socialnämnden i situationer då svensk behörighet föreligger enligt 2000 års Haagkonvention, men då det inte finns någon behörig socialnämnd enligt det nuvarande svenska regelverket. Det föreslås också att behörighetsbestämmelserna i 5 kap. 2 och 4 §§ 1904 års lag, för brådskande situationer och för de fall när en utländsk medborgare har hemvist här i landet, upphävs. De situationer som nu regleras av nämnda bestämmelser kommer efter ett tillträde till 2000 års Haagkonvention att regleras av konventionen. I övrigt behövs, enligt utredningens bedömning, inte några lagändringar eller kompletterande bestämmelser i lag för att konventionens behörighetsregler ska kunna följas.

Det finns en inbyggd flexibilitet i 2000 års Haagkonvention så att den internationella behörigheten så långt möjligt kan bestämmas utifrån den vuxnes intresse i varje enskilt fall. Enligt konventionen är det möjligt för myndigheterna i två fördragsslutande stater att i ett visst fall, med beaktande av den vuxnes intresse, komma överens om vilket lands myndighet som ska vara behörig. Möjligheten att "överföra" behörighet från en fördragsslutande stat till en annan kommer bara i fråga om båda myndigheterna är överens om att detta ligger i den vuxnes intresse. En överföring av behörighet till ett annat land förutsätter att den vuxne har en viss anknytning till det landet.

Utredningen gör bedömningen att en svensk myndighets rätt att framställa en begäran om överföring av behörighet till en myndighet i en annan fördragsslutande stat och skyldigheten att ta emot en motsvarande begäran från en myndighet i en annan fördragsslutande stat inte kräver några lagändringar eller några kompletterande bestämmelser. Det bör inte heller utses några särskilda myndigheter till vilka en begäran om överföring av behörighet ska riktas. Det bör i stället vara tillåtet för en myndighet i en annan fördragsslutande stat att rikta en begäran antingen direkt till en behörig svensk myndighet eller till centralmyndigheten för vidarebefordring till den behöriga svenska myndigheten. Utredningen gör bedömningen att det bör föreskrivas i förordning att centralmyndigheten genast ska vidarebefordra en begäran enligt 2000 års Haagkonvention till behörig svensk myndighet.

Tillämplig lag enligt 2000 års Haagkonvention

2000 års Haagkonvention innehåller bestämmelser om vilket lands lag som ska tillämpas när en åtgärd vidtas till skydd för en vuxen. I enlighet med huvudregeln i konventionen ska svenska myndigheter i första hand *tillämpa svensk lag vid utövandet av sin behörighet* enligt bestämmelserna i konventionen. Undantagsvis får dock utländsk lag beaktas eller tillämpas.

Konventionen innehåller också bestämmelser om *giltigheten av en rättshandling mellan den vuxnes företrädare och en tredje man*. Ett visst skydd ges enligt bestämmelsen åt en tredje man i god tro, för det fall den vuxnes företrädare är behörig enligt lagen i den stat där rättshandlingen företogs men inte behörig enligt den lag som utpekas primärt enligt bestämmelserna i lagvalskapitlet.

Bestämmelserna om tillämplig lag utgör inte något hinder mot att tillämpa bestämmelser i lagen i den stat där den vuxne ska skyddas, när tillämpningen av sådana bestämmelser är tvingande oavsett vilken lag som i övrigt är tillämplig – så kallade *internationellt tvingande bestämmelser*.

Om tillämpningen av den lag som utpekas enligt 2000 års Haagkonvention skulle vara uppenbart oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen, det vill säga skulle strida mot *ordre public*, får den lagen åsidosättas i den mån som är nödvändigt.

Konventionens bestämmelser om tillämplig lag kräver inte några lagändringar eller kompletterande bestämmelser i svensk lag.

Särskilt om framtidsfullmakter

2000 års Haagkonvention omfattar frågan om vilken stats lag som ska tillämpas på *framtidsfullmakter*, det vill säga fullmakter som är avsedda att utövas när fullmaktsgivaren inte längre förmår att skydda sina intressen. Detta innebär att stater som inte har institutet framtidsfullmakt men som har tillträtt konventionen i praktiken kan komma att behöva ge effekt åt framtidsfullmakter enligt en annan stats lag. I Sverige finns inte institutet framtidsfullmakt.

I konventionen regleras vilket lands lag som ska tillämpas på förekomsten, omfattningen, ändring och upphörande av en framtidsfullmakt. Fullmaktsgivaren har ett visst utrymme att själv i fullmakten anvisa vilken lag som ska vara tillämplig. Det finns även en möjlighet för behöriga myndigheter att återkalla eller ändra rätten att företräda den vuxne genom en framtidsfullmakt.

Utredningen föreslår att behörig domstol i frågor som gäller framtidsfullmakter ska vara tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren har hemvist. Om fullmaktsgivaren inte har hemvist i Sverige, ska Stockholms tingsrätt vara reservforum. Vid handläggningen ska lagen (1996:242) om domstolsärenden tillämpas. Om institutet framtidsfullmakt framöver införs i svensk materiell rätt gör utredningen bedömningen att det bör sörjas för att det finns en svensk behörig myndighet för utlandsanknutna situationer.

Erkännande och verkställighet enligt 2000 års Haagkonvention

En åtgärd som har vidtagits i en fördragsslutande stat med stöd av bestämmelserna i 2000 års Haagkonvention ska som huvudregel *erkännas* i övriga fördragsslutande stater. Det finns dock omständigheter som gör att en åtgärd inte behöver erkännas. En sådan situation föreligger till exempel om åtgärden, i strid mot grundläggande svenska förfaranderegler, har vidtagits inom ramen för ett förfarande utan att den vuxne har fått möjlighet att komma till tals (gäller inte brådskande fall). En annan grund för att vägra erkännande är om åtgärden är oförenlig med en senare åtgärd vidtagen i

Sverige. De parter som berörs av en åtgärd kan begära att svensk myndighet i ett särskilt förfarande *prövar om åtgärden erkänns eller inte* i Sverige.

Om en åtgärd som vidtas i en fördragsslutande stat i och för sig är verkställbar där, men önskas verkställd i Sverige, ska åtgärden på ansökan *förklaras verkställbar* här i landet. Samma vägransgrunder som gäller i fråga om erkännande är dock tillämpliga vid prövningen, och kan alltså leda till att en ansökan avslås. För det fall åtgärden förklaras verkställbar i Sverige ska den verkställas som om den hade vidtagits i Sverige, enligt svensk lag.

Utredningen föreslår vissa kompletterande bestämmelser som ska gälla i förhållande till både en ansökan om att en åtgärd ska erkännas eller inte och en ansökan om att en åtgärd ska förklaras verkställbar i Sverige. Ett av dessa förslag är att den tingsrätt som regeringen föreskriver ska vara behörig myndighet, oavsett om åtgärden enligt svenska regler betraktas som offentligrättslig eller privaträttslig. Behörigheten bör emellertid delas upp utifrån om det är fråga om åtgärder som helt eller delvis rör den vuxnes person eller om åtgärder som rör egendom. En ansökan om erkännande eller verkställbarhetsförklaring som helt eller delvis avser en vuxens person bör göras till tingsrätten i den ort där den vuxne har hemvist. Om den vuxne inte har hemvist i Sverige bör ansökan göras till Stockholms tingsrätt. En ansökan om erkännande eller verkställbarhetsförklaring som rör en vuxens egendom bör i stället göras till den tingsrätt som prövar överklaganden i utsökningsmål. Vilken tingsrätt som i det enskilda fallet är behörig bör i flertalet fall bestämmas utifrån var motparten till den som ansöker om att en utländsk åtgärd ska erkännas eller förklaras verkställbart i Sverige har sin hemvist. Om motparten inte har sin hemvist i Sverige bör ansökan göras till Nacka tingsrätt.

Utredningen föreslår också vissa bestämmelser kring själva förfarandet, till exempel när det gäller vilka handlingar som ska ges in till tingsrätten och att handlingarna som huvudregel ska vara översatta till svenska språket. Eftersom ett avgörande kan innehålla både ställningstaganden som omfattas av konventionens tillämpningsområde och sådana som inte gör det, föreslår utredningen att tingsrätten ska kunna förklara att avgörandet gäller eller är verkställbart endast i vissa delar.

Vidare föreslår utredningen att det ska införas en kompletterande bestämmelse i lag om verkställighet av en utländsk åtgärd. Enligt förslaget ska den utländska åtgärden verkställas enligt svensk rätt i enlighet med de regler som gäller för verkställighet av ett svenskt avgörande i en motsvarande fråga.

Samarbete, centralmyndigheten och tillhandahållande av information enligt 2000 års Haagkonvention

En mycket viktig förutsättning för att 2000 års Haagkonvention ska fungera på avsett sätt är ett gott samarbete mellan de fördragsslutande staternas myndigheter och ett tillhandahållande av information dem emellan. Konventionen innehåller därför ett flertal bestämmelser om detta.

Enligt konventionen ska de fördragsslutande staterna utse en centralmyndighet. Centralmyndigheten har vissa uppgifter som ska utföras antingen av centralmyndigheten själv eller genom andra myndigheter eller organ. Tillhandahållandet av upplysningar om svenska lagar, uppmuntrandet till medling, förlikning eller liknande åtgärder för att uppnå samförståndslösningar samt hjälp med att lokalisera en vuxen i Sverige är exempel på sådana uppgifter. Utredningen har övervägt vilken myndighet som bör utses till centralmyndighet och stannat för att ansvaret för att fullgöra denna uppgift bör ligga på Socialstyrelsen. Utredningen anser att uppgifterna för centralmyndigheten inte kräver några lagändringar eller kompletterande bestämmelser.

I konventionen finns också bestämmelser om överlämnande av uppgifter och information mellan centralmyndigheter eller andra myndigheter i de fördragsslutande staterna. Det kan gälla möjligheten för en myndighet i en fördragsslutande stat, som överväger åtgärder, att begära att en myndighet i en annan fördragsslutande stat ska överlämna relevanta uppgifter. Inkommande framställningar om upplysningar bör enligt utredningen inte centraliseras till centralmyndigheten. När det är en svensk myndighet som överväger åtgärder är det enligt utredningens uppfattning den myndighet som överväger åtgärder som också bör ställa frågan. När frågan kommer från en utländsk myndighet är det den svenska myndighet som har den relevanta informationen som är behörig att handlägga en sådan begäran. Om en vuxen utsätts för allvarlig fara ska berörda

svenska myndigheter underrätta myndigheterna i en annan stat där den vuxne finns om faran och om vidtagna eller övervägda åtgärder.

Uppgifter som kommer till centralmyndigheten kan avse enskildas personliga och ekonomiska förhållanden. Det finns i dag inte någon sekretessbestämmelse i sekretesslagen (1980:100) (OSL) som kan bli tillämplig för centralmyndigheten. Utredningen föreslår en sekretessbestämmelse för nämnda uppgifter hos Socialstyrelsen i dess egenskap av centralmyndighet enligt 2000 års Haagkonvention, om det kan antas att den vuxne eller någon närstående till honom eller henne lider men om uppgiften röjs.

En sekretessbelagd uppgift får inte lämnas ut till en utländsk myndighet annat än om utlämnande sker i enlighet med särskild föreskrift i lag eller förordning, eller om uppgiften i motsvarande fall skulle få utlämnas till en svensk myndighet, och det enligt den utlämnande myndighetens prövning står klart att det är förenligt med svenska intressen att uppgiften lämnas till den utländska myndigheten. Mot bakgrund av att utredningen föreslår att konventionen ska införlivas med svensk rätt genom inkorporering, får ett utlämnande ske i enlighet med konventionens bestämmelser. Bestämmelserna om överlämnande av uppgifter och information kräver inte heller i övrigt några lagändringar eller kompletterande bestämmelser i lag.

Enligt personuppgiftslagen (1998:204) är det som huvudregel förbjudet att överföra personuppgifter till en stat som inte ingår i Europeiska unionen eller är ansluten till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), om landet inte har en adekvat nivå för skyddet av personuppgifterna. En möjlighet finns emellertid för regeringen att meddela generella föreskrifter om undantag från förbudet mot överföring, om det behövs med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse. Detta skulle kunna medföra problem vid tillämpningen av samarbetsbestämmelserna i 2000 års Haagkonvention. Utredningen anser emellertid att det konventionsenliga samarbetet ska betraktas som ett sådant viktigt allmänt intresse som motiverar att det görs ett undantag från förbudet om överföring. Utredningen föreslår därför att det ska införas en lagbestämmelse som tillåter en överföring av personuppgifter till en tredje stat utan hinder av bestämmelserna i personuppgiftslagen, om det behövs för att den myndigheten ska kunna överväga en nödvändig åtgärd enligt 2000 års Haagkonvention.

Placering av vuxna i en annan fördragsslutande stat

I 2000 års Haagkonvention ges ett system som ska möjliggöra och underlätta *placeringar av en skyddsbehövande vuxen* på en institution eller på en annan plats där skydd kan tillhandahållas i en annan fördragsslutande stat. Om en internationellt behörig myndighet överväger att placera en vuxen i en annan fördragsslutande stat ska myndigheten först samråda med centralmyndigheten eller en annan behörig myndighet i den andra staten. En rapport om den vuxne ska överlämnas tillsammans med en motivering till den föreslagna placeringen. Ett beslut om placering får inte fattas i den begärande staten om den anmodade statens behöriga myndighet inom skälig tid meddelar att den motsätter sig åtgärden. Detta innebär att det är upp till de enskilda staterna att bestämma de närmare förutsättningarna för samtycke till en placering.

Ett tvångsomhändertagande är i sig en ingripande åtgärd. Mot bakgrund bland annat av JO:s uttalanden om att vård enligt LVU inte kan bedrivas utomlands eftersom de i LVU-vården ingående tvångsbefogenheterna, liksom tillsynen, inte kan utövas utanför Sveriges gränser, bedömer utredningen att tvångsvård i en annan fördragsslutande stat inte bör tillåtas. Detta innebär att endast placeringar utan tvång, såsom placeringar i Sverige som motsvarar boenden enligt SoL och LSS eller boenden i en annan fördragsslutande stat enligt dessa lagar, kan komma i fråga.

Behörig myndighet att pröva en framställning om godtagande av en placering av en vuxen i Sverige ska med avseende på en placering som motsvarar ett boende enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) vara kommunen där den vuxne föreslås få ett boende. När det gäller prövningar av övriga framställningar, till exempel om en placering som motsvarar ett boende enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL), ska en nämnd som fullgör uppgifter inom socialtjänsten i den kommun där den vuxne föreslås få ett boende vara behörig myndighet. Socialnämnden ska även vara behörig att pröva en utländsk begäran om tvångsvård i Sverige. Med hänsyn till att tvångsvård i en annan fördragsslutande stat inte bör tillåtas ska en sådan begäran prövas endast på så sätt att nämnden motsätter sig en placering.

Utredningen föreslår att vissa förutsättningar ska vara uppfyllda för att socialnämnd respektive kommun ska få godta en placering i

Sverige respektive besluta om en placering i en annan fördragsslutande stat. En sådan förutsättning är att boendet ligger i den vuxnes intresse, särskilt med beaktande av den vuxnes anknytning till den stat där han eller hon föreslås få ett boende, och den vuxne inte motsätter sig boendet. En annan förutsättning för ett boende i Sverige är att förutsättningarna i övrigt enligt SoL respektive LSS är uppfyllda. Ytterligare förutsättningar för ett boende i en annan fördragsslutande stat är att landet har en tillfredsställande ordning i fråga om tillsyn och att nämnden respektive kommunen, när det bedöms vara nödvändigt, genom en överenskommelse med den behöriga myndigheten i det land där den vuxne ska få ett boende har gjort det möjligt för nämnden respektive kommunen att få följa upp insatsen.

Utredningen har övervägt, men inte funnit något sakligt skäl för att införa en bestämmelse som ger uppehållstillstånd till en vuxen enbart på grund av en placering enligt 2000 års Haagkonvention. En sådan bestämmelse skulle dessutom innebära att vuxna som omfattas av konventionen ges en större möjlighet än andra vuxna att få uppehållstillstånd här i landet. Utredningen gör av nämnda skäl bedömningen att det inte bör införas några särskilda bestämmelser i fråga om upphållstillstånd för vuxna som föreslås placeras i Sverige.

Förhållandet till andra internationella instrument och till autonom rätt

Den svenska internationellt privaträttsliga lagstiftningen rörande skydd för vuxna består dels av bestämmelser som har tillkommit genom internationella överenskommelser och endast gäller i förhållande till de stater mellan vilka överenskommelserna har träffats, dels av autonom rätt som gäller utan sådan bundenhet.

När det gäller andra internationella överenskommelser gäller som huvudregel att deras tillämpning inte påverkas av 2000 års Haagkonvention. Vid ett svenskt tillträde till 2000 års Haagkonvention gäller internordiska regler som har sin grund i mellanstatligt samarbete mellan de nordiska länderna – framför konventionen. Dess bestämmelser bör däremot gälla framför den svenska autonoma rätten i 1904 års lag, det vill säga de allmänt tillämpliga bestämmelser som

gäller när inte någon konventionsbaserad lagstiftning är tillämplig. Detta förhållande framgår av utredningens lagförslag.

Allmänna bestämmelser och slutbestämmelser i 2000 års Haagkonvention

2000 års Haagkonvention innehåller även bestämmelser av mer administrativ natur och bestämmelser som är riktade till staterna och inte till den enskilde tillämparen.

Myndigheterna i den fördragsslutande stat där en skyddsåtgärd har vidtagits eller där en framtidsfullmakt har bekräftats får enligt konventionen utfärda *intyg*. Ett sådant intyg kan visa i vilken egenskap en person som har anförtrotts skyddet av den vuxnes person eller egendom handlar, och vilka befogenheter personen har. Utredningen gör bedömningen att det i förordning bör föreskrivas att den tingsrätt där en framtidsfullmakt har bekräftats ska utfärda intyg. Intyg i fråga om godmanskap och förvaltarskap tillhandahålls av överförmyndaren och för detta behövs inte några kompletterande bestämmelser.

Konventionen innehåller också bestämmelser om *behandling av personuppgifter och sekretess*. Behandlingen av personuppgifter överensstämmer med personuppgiftslagen och kräver varken lagändringar eller kompletterande bestämmelser. Av bestämmelsen om sekretess följer att svenska myndigheter ska sörja för att upplysningar som de får omfattas av sekretess enligt svensk lag. Utredningen föreslår att det införs en bestämmelse i OSL enligt vilken sekretess ska gälla för uppgift hos allmän domstol om en vuxens personliga eller ekonomiska förhållanden i mål eller ärenden enligt 2000 års Haagkonvention, om det kan antas att den vuxne eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs. När det gäller uppgift hos förvaltningsdomstol ska sekretess gälla för en vuxens personliga förhållanden i mål eller ärenden enligt 2000 års Haagkonvention, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den vuxne eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

Utredningen gör vidare bedömningen att det i förordning bör föreskrivas att framställningar och meddelanden till den svenska centralmyndigheten eller andra myndigheter bör, om de inte är skrivna på svenska, åtföljas av en *översättning* till svenska eller, om

det är svårt att få till stånd en sådan översättning, en översättning till engelska.

Konventionen innehåller en *reservationsmöjlighet* i fråga om språk och tillåter Sverige att reservera sig antingen mot franska eller mot engelska i meddelanden till de svenska myndigheterna. Utredningen föreslår att möjligheten till reservation mot franska ska utnyttjas.

Autonom rätt

Utgångspunkter

2000 års Haagkonvention gör inte anspråk på att exklusivt reglera frågorna om gränsöverskridande skydd för vuxna i de fördragsslutande staterna. Tvärtom öppnar konventionen för annat konventionssamarbete och för staternas autonoma bestämmelser, det vill säga bestämmelser som gäller i Sverige utan någon konventionsbundenhet och som inte är ett resultat av mellanstatligt samarbete. Sådana bestämmelser blir subsidiärt tillämpliga i förhållande till den konventionsbundna lagstiftningen.

Autonoma bestämmelser får avvika innehållsmässigt från den konventionsbaserade lagstiftningen. Hela regelsystemet blir dock överskådligare och tydligare vid en överensstämmelse. Dessutom erkänns och verkställs svenska avgöranden i de andra stater som har tillträtt 2000 års Haagkonvention om svenska autonoma bestämmelser överensstämmer med 2000 års Haagkonvention. Utredningen har därför valt att göra en översyn av de svenska autonoma bestämmelserna.

Autonoma internationellt privaträttsliga bestämmelser i fråga om godmanskap och förvaltarskap finns i 5 kap. 1904 års lag. Svensk rätt saknar däremot en motsvarande uttrycklig reglering av offentligrättsliga åtgärder till skydd för vuxna i utlandsanknutna situationer. Något behov av att nu införa sådana bestämmelser för den offentligrättsliga delen av skyddet har inte framkommit och utredningen lämnar inte något förslag i detta avseende.

Översyn av 5 kap. 1904 års lag

När internordiska regler inte är tillämpliga, ger 2000 års Haagkonvention som huvudregel svenska myndigheter internationell behörighet dels när den vuxne har hemvist i Sverige, dels i brådskande fall. De autonoma bestämmelser om behörighet som utredningen föreslår i 1904 års lag kan ses som ett komplement till behörighetsbestämmelserna i 2000 års Haagkonvention och gäller alltså när annat inte följer av den internordiska regleringen eller konventionen.

Utredningen föreslår att det i 5 kap. 1904 års lag ska tas in en ny *behörighetsbestämmelse*, som på samma sätt som 2000 års Haagkonvention styrs av *hemvistprincipen*. Bestämmelsen ska tillämpas när inte konventionsbunden lagstiftning är tillämplig. Enligt den nya bestämmelsen ska svensk domstol vara behörig i frågor om godmanskap, förvaltarskap eller upphävande av en i ett annat land beslutad omyndigförklaring i förhållande till en vuxen som är svensk medborgare med hemvist eller, om hemvistet inte kan fastställas, vistas i ett annat land. En grundläggande förutsättning för svensk behörighet är att det ligger i den vuxnes intresse att en skyddsåtgärd vidtas. För behörighet ska också krävas att myndigheterna i den vuxnes hemvistland, eller vistelseland för det fall den vuxnes hemvist inte kan fastställas, inte anser sig vara behöriga eller om det annars finns särskilda skäl. En svensk domstol ska vidare vara behörig att ta upp en fråga om upphörande av ett i Sverige anordnat godmanskap eller förvaltarskap för en utländsk medborgare om en motsvarande skyddsåtgärd därefter har vidtagits i ett annat land.

Det föreslås även en ny bestämmelse om tillämplig lag i 5 kap. 1904 års lag. När svensk domstol, enligt samma kapitel, är internationellt behörig att pröva en fråga om godmanskap eller förvaltarskap, föreslår utredningen att *svensk lag ska tillämpas*. När en fråga om upphävande av en i ett annat land beslutad omyndigförklaring prövas av svensk domstol enligt 5 kap. 1904 års lag ska bestämmelser om upphörande av förvaltarskap i 11 kap. föräldrabalken tillämpas. I den mån skyddet för den vuxnes person eller egendom så kräver, får lagen i ett annat land till vilken den vuxnes situation har väsentlig anknytning beaktas.

Det finns i dag inte någon uttrycklig bestämmelse om erkännande i 5 kap. 1904 års lag. För att en vuxen inte ska behöva ha det besvär, och drabbas av de kostnader, som utverkandet av en ny åt-

gärd i Sverige skulle medföra finns det ett behov av att införa bestämmelser om erkännande av åtgärder som är vidtagna i ett annat land. Ett annat skäl för att införa sådana bestämmelser är att en åtgärd motsvarande godmanskap och förvaltarskap innebär en inskränkning i den vuxnes rättsliga handlingsförmåga och det bör då finnas en möjlighet för den vuxne att kunna få fastställt om åtgärden erkänns eller inte. Mot denna bakgrund gör utredningen bedömningen att det bör införas bestämmelser om vad som ska gälla i fråga om *erkännande av utländska åtgärder*. Det föreslås därför att en till godmanskap eller förvaltarskap motsvarande åtgärd som har vidtagits i ett annat land inom ramen för ett rättsligt eller administrativt förfarande, ska gälla i Sverige. Erkännande av åtgärden får dock vägras om

- den utländska myndigheten som har vidtagit åtgärden inte grundade sin behörighet på den vuxnes hemvist, eller på den vuxnes vistelse när hemvist inte kan fastställas, eller om det inte fanns skälig anledning att talan prövades där,
- åtgärden har vidtagits i strid med i Sverige gällande grundläggande förfaranderegler utan att den vuxne har fått möjlighet att komma till tals, och det inte har varit fråga om ett brådskande fall,
- åtgärden är oförenlig med en senare motsvarande åtgärd som har vidtagits i Sverige, eller
- åtgärden är oförenlig med en senare motsvarande åtgärd som har vidtagits i en annan stat och som uppfyller kraven för erkännande i Sverige.

Utredningen gör bedömningen att den nuvarande bestämmelsen om ordre public i 7 kap. 1904 års lag kan tillämpas för att vägra att erkänna en åtgärd som är uppenbart oförenlig med grunderna för rättsordningen i Sverige.

Utredningen föreslår att en berörd part får begära att den tingsrätt som regeringen föreskriver beslutar om erkännande eller icke-erkännande av en till godmanskap eller förvaltarskap motsvarande åtgärd som har vidtagits i ett annat land. Det bör i förordning föreskrivas att en ansökan om erkännande eller icke-erkännande ska göras till tingsrätten i den ort där den vuxne har hemvist. Om den

vuxne inte har hemvist i Sverige bör Stockholms tingsrätt vara reservforum. Det förfarande som utredningen har föreslagit i fråga om en ansökan om erkännande eller icke-erkännande enligt 2000 års Haagkonvention ska tillämpas vid prövningen av erkännande eller icke-erkännande enligt 1904 års lag.

I övrigt föreslår utredningen att nuvarande bestämmelser i 5 kap. 1, 3 och 8 §§ ska upphöra att gälla samt att 5–7 §§ ska få en annan placering i 5 kap. och ges en språkligt sett modernare utformning. Det bör emellertid noteras att delar av 5 kap. 1 och 3 §§ har tagits in i den nya regleringen av behörighet och tillämplig lag, men att bestämmelserna har ändrats för att vara i linje med hemvistprincipen.

Särskilt om ordningen för placeringar av vuxna i en annan fördragsslutande stat bör göras allmänt tillämplig

Gränsöverskridande insatser för vuxna har hittills skett endast i fåtalet fall och det saknas enligt utredningen skäl att anta att sådana insatser, i vart fall under de närmaste åren, kommer att öka. Enligt utredningens bedömning finns det därför inte något behov av att göra ordningen för placeringar av vuxna i en annan fördragsslutande stat allmänt tillämplig och det bör således inte införas några autonoma internationellt privaträttsliga bestämmelser i detta avseende.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Eftersom ikraftträdandetidpunkt för utredningens lagförslag är beroende av tidpunkten för Sveriges anslutning till konventionen, föreslår utredningen att det överlämnas till regeringen att bestämma när lagen som inkorporerar konventionen tillsammans med de kompletterande bestämmelserna ska träda i kraft. Detsamma bör enligt utredningens uppfattning gälla alla de övriga lagförslagen på grund av deras anknytning till konventionen.

2000 års Haagkonvention innehåller övergångsbestämmelser. Även dessa föreslås gälla som lag och innebär att konventionens bestämmelser är tillämpliga på åtgärder som vidtas efter det att konventionen har trätt i kraft i Sverige. I fråga om erkännande och verkställighet ska konventionens bestämmelser vara tillämpliga i fråga om åtgärder

som har vidtagits efter det att konventionen har trätt i kraft mellan de två berörda staterna, det vill säga den stat där åtgärden har beslutats och den stat – för vår del Sverige – där det är aktuellt att erkänna eller verkställa åtgärden. När det gäller framtidsfullmakter gäller dock enligt konventionen att en fullmakt som har utfärdats innan konventionen har trätt i kraft för den fördragsslutande statens del inte ska betraktas som ogiltig om företrädaransvaret har beviljats på grunder som är jämförbara med de som anges i konventionen.

Utredningen föreslår att det ska införas övergångsbestämmelser till lagändringarna i 1904 års lag. Lagen bör vara tillämplig på ärenden som anhängiggörs efter lagens ikraftträdande. Detta innebär att en myndighet som före ikraftträdandet utövar behörighet enligt äldre bestämmelser inte blir obehörig att handlägga frågan på grund av de nya bestämmelserna. Det innebär också att ärenden som har anhängiggjorts före ikraftträdandet ska prövas enligt äldre lag. Bestämmelserna om erkännande av åtgärder som har beslutats i ett annat land ska inte tillämpas på åtgärder som har beslutats före ikraftträdandet.

Det finns inte något behov av några ytterligare övergångsbestämmelser.